

A BŰNÜGYI PROGNÓZISRÓL – MŰLTBELI TÉNYEK ÉS JÖVŐBELI KILÁTÁSOK

Irk Ferenc

■■■■■ Pusztai László életművét ismerők tisztelettel adóznak a szerző sokoldalú tudományos tevékenységének. Bár az utókor számára elsősorban büntető anyagi és eljárási jogi, továbbá kriminalisztikai munkásságával alkotott maradandót, elismerést vívott ki a kriminológia művelői körében is. Ez utóbbi diszciplína keretei között maradva, az egykori pályatárs és kolléga osztja meg olvasóival néhány, a bűnözés múltjának és jövőjének mérhetőségével kapcsolatos gondolatát.

A PROGNÓZISKUTATÁS MÚLTJA – RÖVID VISSZATEKINTÉS

■ Tekintettel arra, hogy e tárgykör bemutatásával többen és részletesen foglalkoztak, ehelyütt a témamegközelítés néhány súlypontjának átalakulására hívom fel a figyelmet. Tényszerűen igazolható, hogy a különböző országok rendőrségei e téma területén gyakorlati kimunkálásában régóta igyekeznek vezető szerepet játszani. A hazai szakirodalomból azonban az is kivehető, hogy ez az aktivitás a számunkra irányt mutató európai országok ezirányú aktivitásához képest meglehetősen megkésetten, és számos kétség közepette vette kezdetét. Jómagam az első bemutató munkát a hetvenes évek második feléből találtam, amelyik áttekintő tájékoztatást nyújt a nyugat-európai ezirányú munkálatokról, ezzel párhuzamosan, mindenféle konkrétum felvázolása nélkül bejelenti, hogy Magyarországon a Belügyminisztérium – természetesen a kor szokásainak megfelelően meglehetősen érdekes „csavarral” egy 1969-es MSZMP KB határozatra hivatkozva – szorgosan műveli e témát.¹

Pusztai Lászlónak a Belügyi Szemle 1988-ban napvilágot látott számában megjelent nagyívű elemző tanulmányából² viszont tudjuk: a hazai kutatások – elsősorban Szabó András jóvoltából – már az 1970-es évek eleje óta folynak. Nem mellékesen Pusztai említett dolgozatának élén fogalmazza meg tömören e téma területén lényegi korlátait is a következőképpen: „a bűnüldözés távlati tervezése, a megfelelő kriminálstratégia kialakítása céljából a prognóziskészítés elengedhetetlen, de tudatosítani kell annak lehetőségeit és határait.” Legfontosabb szem-

---

1 GIDÁLI Gábor: A bűnügyi prognózisok készítésének helyzetképe. *Belügyi Szemle*, 1977/7., 82–84. o. A „későn jött” olvasók számára megemlítem: a párhatalározatra hivatkozásnak azért van jelentősége, mert annak keletkezése idején még nem volt általánosan meghaladott az a korábbi nézet, miszerint a szocializmus építésének előrehaladtával a bűnözés automatikusan ethal. Sőt, a rákövetkező évtizedben zajló viták egy része is – mai értékelés szerint már legalábbis – módszertani kontextusba illesztett ideológiai eszmeháborulatként kezelhető, hiszen továbbra is arról kellett a korábbi nomenklatúra egyes kiváló gyakorlati szakembereit hosszasan győzködni, hogy a tények azt mutatják: a szocializmusi építő országokban lehetséges azonos vagy akár magasabb bűncselekményi-bűnelkövetői szám, mint a hitük szerint zsákulcsának tartott kapitalizmus egy-némely államában.

2 PUSZTAI László: Kriminálprognosztika. *Belügyi Szemle*, 1988/10., 3–15. o.

pont annak felismerése, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődés tükrében lehetőség legyen annak minél pontosabb becslésére, hogy „mekkora nagyságrendű változásra számíthatunk a bűnözésben”, merthogy „a kriminálpolitika kialakításához valamiféle előrejelzésre mindenképpen szükség van”. Ebben a tanulmányban olvasható egy finom kritikai betét is a múlt század nyolcvanas éveiben folyó magyar gyakorlati munkával összefüggésben, ami nem független a korábban ismertetett Belügyi Szemlében megjelent cikk tartalmától. Pusztai így fogalmaz: „más kérdés, hogy a kriminálprognosztika szükségességének elvi elismerését mennyire követte művelésének szorgalmazása, eredményeinek tudomásul vétele és gyakorlati alkalmazása.” Tudjuk, hogy elsősorban Szabó András, Diczig István, Déry Pál, Korinek László – olykor egymással is polemizáló – kutatásai³ olyan municióval szolgáltak az akkori magyar politikusok (és a gyakorlati bűnüldözők vezetői) számára, amelyet ha – jórészt ideológiai korlátok miatt – nem negligáltak volna, talán az 1980-as évektől induló két erősen „lejtmenetes” évtizedet is könnyebben lehetett volna menedzselni.

Pusztai László 1987-es publikációjában⁴ új, mégpedig mérőeszközök igénybevételel bizonyítható (vagy éppenséggel cáfolható) szempontra hívta fel a figyelmet. Azt mutatta be, hogy a bűnözés és a társadalmi-gazdasági fejlődés ciklikussága között összefüggés kereshető és található. Ebből arra a következtetésre jutott, hogy egyrészt a bűnözés számszerű alakulása bizonyos határok között előre jelezhető, másrészt, hogy a „bűnözés jelenleg növekvő tendenciájával továbbra is számolnunk kell”. Csaknem három évezed elmúltával, manapság is érdemes odafigyelni következő gondolataira, annak ellenére, hogy a globalitás fogalma az eltelt idő alatt mind földrajzi, mind társadalmi-gazdasági értelemben jelentősen kiterjedélyesedett és részben megváltozott. „A gazdasági fejlődés ciklikussága következtében fellépő válságok jellemzője napjainkban a globalitás, mégpedig két

3 Csupán példátó bmutatásként álljanak itt a felsoroltak egy-egy máig megkerülhetetlen munkái. SZABÓ András: *Előrejelzés a visszaeső bűnözés várható alakulásáról az 1975-1985. közötti időszakra*. Budapest: BM Könyvkiadó, 1981. DICZIG István: *A bűnözés megelőzésének stratégiája és taktikája: A bűnözés megelőzésének stratégiája és középtávú komplex tervezése a Belügyminisztérium szerveinél*. Budapest: BM Könyvkiadó, 1988. DÉRY Pál: A bűnözés, különösen a helyszínes bűncselekmények várható alakulása és a bűnözés távlati tervezése. *Belügyi Szemle*, 1973/11., 12-32. o.; KORINEK László: Latencia és prognózis. *Belügyi Szemle*, 1987/4., 78-80. o.

4 PUSZTAI László: Gazdasági ciklus és bűnözés. *Belügyi Szemle*, 1987/9., 34-42. o.

értelemben is. Egyrészt az egész világra kihatnak – minden korábbi elképzeléssel ellentétben a szocialista világra is –, s fokozottan érintik az olyan kis országokat, mint hazánk is, amelyek termékeik nagy részét a külfiacon kénytelenek realizálni, s ahová a válság is feltartóztathatatlanul »begyűrűzik«, ha »begyűrűzésről« egyáltalán beszélhetünk, hisz a ciklus hatása országon belül is kialakul. Globális válság másrészt azért, mert nem marad meg a gazdaság keretei között, hanem a társadalom egész életére kihat. Meglepő lenne ezért, ha a globális válság hatása a bűnözésben nem jelentkezne.” Pusztai ugyanebben a tanulmányában kritizálta azt a ma is gyakran szárnyra kapó „mentő” formulát, amely szerint a jövőre adott előrejelzés akkor tekinthető relevánsnak, ha a számításkor alapul vett változóknak nem következik be lényeges változás. És mivel úgy véli, hogy „témánk szempontjából alapvetően tévesnek kell tekinteni azt a módszertani megkötetést, hogy a prognosztizált időszakban nem következhet be olyan rendkívüli esemény, amely lényeges változásokkal jár, és a gazdasági fejlődés töretlen lesz”, ezért hangsúlyozza, hogy a jövő (így a bűnözés jövőjének) megismerhetősége továbbra is erősen korlátozottnak tűnik. Ez az álláspontja tükröződik a témában publikált OKKRI-tanulmányában,⁵ valamint szakírói hagyatékában a korábban idézett Belügyi Szemlében napvilágot látott dolgozattal azonos címen hátramaradt, ismeretlen időpontban véglegesített, nagyobb lélegzetű munkájában.⁶ El kell tehát fogadnunk – írja Pusztai – hogy prognózisra szükség van, a beválás valószínűsége azonban csak közepes szintű lesz.⁷

---

5 PUSZTAI László: A bűnözés előrejelzése. In: GÖDÖNY József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok* 27. Budapest: KJK, 1990, 63–123. o.

6 PUSZTAI László: Gazdasági ciklus és bűnözés. In: IRK Ferenc (szerk.): *A bűnözés jövője. Emlékkönyv Pusztai László tiszteltetére halála első évfordulóján*. Budapest: OKRI, 1997, 63–82. o. (posztumusz mű)

7 PUSZTAI László (1990): i. m. 116. o.

Az előzőek összegezésésképp rögzíthetjük, hogy egyrészt szükség van karakteres, azaz a jövő várható fejleményeivel számot vető kriminálpolitika kialakítására,⁸ másrészt ez mértéktartó prognózis megalkotása nélkül nem vagy alig lehetséges. Ennek azonban részint korábban is ismert, részint újabb keletű korlátai vannak.⁹

A XXI. SZÁZADI GLOBALIZÁCIÓRÓL

■ A globalizáció társadalomelméleti fogalma nem új, merev (világ) hatalmi szerkezetet jelöl, hanem a társadalmi cselekvés új keretét és közegét, amelyben a gazdaság, a politika, a kultúra és rajtuk kívül a társadalmi cselekvés összes többi szereplője (aktora) saját viszonylatait új és precedens nélküli módon eredendően globális összefüggésekben alakítja. A „globális” jelző eredeti jelentése a „földkerekség egészére kiterjedő”. Ez a meghatározás azonban – korunkat jellemző módon – már eleve elsősorban nem geográfiai vagy fizikai, hanem sajátos funkcionális, politikai és értékmozzanatokat foglal össze.¹⁰

Pusztai László korábban idézett munkájában már felvillantotta azt a jövőképet, amiben a globalizálódó világ a korábbiaknál is bonyolultabbá teszi a különféle társadalmi és gazdasági változások előrejelzését, ezzel együtt pedig a bűnözés várható alakulásának prognózisát. Azt részleteiben még nem láthatta előre, hogy

8 Lásd részletesebben KORINEK László: *Kriminológia*. I. rész. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010, 547–550. o.

9 A Belügyminisztérium részére 2013-ban készült szakértői anyag szerzői tanulmányaikban felhívták a figyelmet egyebek mellett arra, hogy a számszerű adatok a hagyományos bűnügyi statisztikai adatelemzések keretein belül is milyen bizonytalansági faktorokat tartalmaznak. FINSZTER Géza (szerk.): *Kutatási jelentés a globalizáció hatása és bűnözés-prognózis Magyarországon 2020-ig c. kutatási témában*. Budapest: 2013. <http://www.bm-it.hu/cuccok/letolt/finsztergezajelentes13.pdf>. különösen KÓ József: *Bűnügyi prognózis 2020*. In: FINSZTER Géza (szerk.) (2013): i. m. 35–55. o.

10 KISS Endre: *Globalizáció és jövőkutatás. Új komplexitás és új tényszerűségek a két terület áthátásaiban*. *Magyar Tudomány*, 2007/9. <http://www.matud.uif.hu/07sze/04.html>. A globalizáció és a modernizáció részletes áttekintését lásd FINDLAY, Mark: *Governing Through Globalised Crime. Futures for International Criminal Justice*. Devon: Willan Publishing, 2008. 1–38. o.

az általa megfogalmazottak és a jelen tanulmány elkészítése között eltelt mintegy negyedszázad milyen új kihívásokat és kérdéseket vet majd fel. Ezek közül alább sorjázik néhány.¹¹

A globalizációs változások társadalmi-gazdasági következményeinek már a második világháborút követő, első világbeli, sokak szemében csodaszámba menő, jórészt a Marshall-segély kedvezményezettjei körében létrejött gyors gazdasági fejlődés, ezzel együtt a társadalom viszonylag széles rétegének anyagi helyzetében bekövetkezett gyors és kedvező változás „ágyazott meg”. A háború nyomorát – főleg Európa nyugati felén – a jelentős pénzügyi támogatás biztosítása mellett is csak úgy tudták mintegy egy-másfél évtized alatt jólétté transzponálni, hogy tömegesen alkalmaztak vendégmunkaerőt.

A XX. század utolsó évtizedének kezdetén egy más jellegű változás is kezdetét vette, ami különösen Európa és e térség szomszédaival kapcsolatban indított be nemhogy előre nem tervezett, de még csak néhány évvel korábban is elképzelhetetlennek tartott változásokat. A létező szocializmus világrendszere mint olyan szinte máról holnapra megszűnt, a vezető erőnek számító Szovjetunió éppúgy, ahogy a térség több másik konföderációs államalakzata is darabjaira hullott. Új gazdasági, politikai és katonai szövetségek alakultak, korábban nem tervezett mozgásfolyamatok indultak meg – s az átalakulássorozatnak még korántsem vagyunk a végén. Egyelőre csak azt látjuk, hogy ami korábban szétrobbanthatatlanul egybetartozott, az a szemünk láttára több részre szakadt, ugyanakkor az új szövetségeknek legfeljebb még csak a kezdeti jelei mutatkoznak. A nemzeti szuverenitás eszméje, a felvilágosodás időszakát nem számítva, korábban soha

---

11 Részletesebben lásd IRK Ferenc: A globalizáció fogalma, hatása az európai térségben, különös tekintettel hazánk helyzetére. In: FINSZTER Géza (szerk.) (2013): i. m. 14–34. o.; továbbá IRK Ferenc: *Kétkedő kriminológia. A rizikótársadalom kriminálszociológiája*. Miskolc: Bíbor Kiadó, 2012.

nem látott méreteket öltött nagyhatalmi és kiségiós szinten egyaránt, ami nem épp a gazdasági globalizáció megállíthatatlannak tűnő folyamatába illeszkedő jelenség.¹²

A globalizáció jelentőségének megértése elválaszthatatlan a rizikótársadalom lényegi ismérveinek megismerésétől. Ezzel összefüggésben szükséges kiemelni, hogy a XX–XXI. század fordulóját egy a kockázatok jellegének megváltozásához vezető, történelmi méretekben is jelentős átalakulás jellemezte. Ez pedig a bipoláris világ megszűnése, a két világhatalom mintegy félévszázados versengésének lezárulása, ami a katonai fenyegetettség lényeges csökkenéséhez vezetett. A világ izoláltságának feloldása, a „mi” és az „ők” gondolkodásmód felszámolása, az ezzel kapcsolatos védelmi stratégiák leépülése minden korábnál nagyobb lehetőséget biztosított más, korábban épp e korlátok miatt nehezen érvényesülő kockázatok széles körben való elterjedésének.¹³ Ebben elsősorban a történelmi folyamatok, ezeken belül is főként a határok leomlása, a szabad utazási és kommunikációs lehetőségek, s ezáltal a globalizáció világméretűvé terebélyesedése játszott fontos szerepet. Mindezek eredményeképp a megelőző időszakhoz képest sokkal nagyobb jelentőségre tettek szert olyan cselekmények, mint a „határokon átívelő bűnözés”, a „terrorizmus”, és az ezek köré szerveződő „bűnelkövetési formák”. Más hangsúlyt kaptak olyan cselekmények is, mint a „korrupció”, a „pénzmosás”. A biztonsági szakembereknek máról holnapra azzal kellett szembesülniük, hogy míg régebben egy vagy néhány országon belül kellett bűncselekményeket és azok elkövetőit felderíteniük, addig a bűnözés egypár éven belül annyira átalakult, hogy a bűnelkövetők nem különülnek el az állampolgárok többségétől, hanem köztük és velük együtt élnek, dolgoznak. Épp

12 *Peccai* idézi egyetértőleg *Arnold J. Toynbee* szavait, aki szerint a szuverenitást „leglőbb vallásukká emelték az emberek. Moloch-szerű Ióistenük oltárán készek föláldozni gyermekeik, onmaguk, embertársaik életét, ha egy hagyományos háború nukleáris háborúvá fokozódik.” *PECCAI, Aurelio: Kezünkben a jövő. A Római Klub elnöke világproblémákról.* Budapest: Gondolat Kiadó, 1984 [Eredeti megjelenés időpontja: 1981], 117. o.

13 A globalizáció és rizikó összefüggéséről lásd *MARX, Rainer: Das Kapital. Ein Plädoyer für den Menschen.* München: Piatloch-Verlag, 2008. 164–165. o. Itt Marx arra hívja fel a figyelmet, hogy amennyiben nem vesszük figyelembe a nyertesek és vesztesek közötti ellentéteket, tovább bővítjük a kockázatok körét, s a két, egymástól mindinkább eltávolodó réteg szellemi-morális különbözősége politikai következményekkel is jár. Lásd még morális dimenzióban, úgymint szolidaritás és igazságosság: *MARX, Rainer: Uo.* 175. o.

ezért a rizikó a korábnál diffúzabbá vált. Ez viszont egyáltalán nem jelenti azt, hogy a jelenlegi kockázatok kevésbé veszélyesek az eddigiéknél; épp ellenkezőleg: a bűnözéskontroll az utóbbi évtizedekben – mind nemzeti, mind nemzetközi vonatkozásokban – gyökeresen új kihívásokkal szembesült.¹⁴

GLOBALIZÁCIÓ ÉS KRIMINALITÁS

■ Számunkra a globalizáció kriminogenitását firtató hipotézisek és megállapítások, az ezeket magyarázó összefüggések különösen jelentősek. Így figyelemre méltóak azok, amelyek a szabadkereskedelem fellegvárából, az Egyesült Államokból érkeznek, és empirikus megállapításokra alapozott összefüggéseket tartalmaznak.

A globalizációval összefüggésbe hozható, új minőséget produkáló bűncselekmények¹⁵ elterjedésével márcsak azért is nehéz szembeszállni, mert a kriminálpolitika abból az előfeltevésekből indul ki, hogy az állam polgárainak többsége normakonform személyiségjegyeket mutat fel, s csak egy kisebbség az, amelyik deviáns, öntörvényű.¹⁶ Azt is feltételezi, hogy vannak ugyan ingatag emberek, akik legszívesebben rossz útra térnének, ám jellemük nem eléggé erős ahhoz, hogy – amennyiben állami fenyegetéssel kellene szembenézniük – eredeti elhatározásukat végre is mernék hajtani. Ezért – egy sajátos előny-hátrány vagy költség-haszon elemzés után – inkább választják a jogkövető magatartást, mint a jogsértést. A feltételezések közé tartozik az is, hogy a társadalom többségének erre a tabumegerősítésre szüksége van, akár egy már elkövetett bűncselekményt

14 Részletesen lásd FLYGHED, Janne: Crime-Control in the Post-Wall Era: The Menace of Security. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 6/2 [2005] 165–182. o.

15 Ilyenekről lásd például DEÁK István [2012]: A hazai korrupció. In: NOVÁKY Erzsébet – TÓTH Attiláné (szerk.): *A jövő és 2012. Gazdaság, Társadalom II*. Sopron: Arisztotelész Kiadó, 2012, 100–117. o.

16 Ebben a (lév)hitben jelentős szerepet játszik az a tény, hogy – kivételektől eltekintve – a hatóságok álláspontjukat a tudomásra jutott jogsértések ismeretében alakítják ki, a latencia körébe tartozókat nem veszik tekintetbe. Pedig valamennyi idevonalkozó kutatás azzal a megállapítással zárul, hogy a statisztikai nyilvántartásba kerülő jogsértések csak a jéghegy csúcsát jelentik, a többségről a döntéshozóknak nincs tudomásuk.

követő jóvátételi eljárás kereteit felhasználva.¹⁷ Sőt egyenesen elvárja az ő képviselőjére szerződött államtól, hogy az egyértelműen deklarálja: mit szabad és mit nem szabad tennie.

Tegyük hozzá: ez utóbbi kriminálpolitikai vélelemmel feltétlenül egyet lehet érteni. A baj csak az, hogy egyre nehezebb a kiválasztomnak eleget tenni. A posztmodern társadalom egyik jellemzője épp az, hogy az embereket, de az államok vezetőit is mind gyakrabban hozza olyan helyzetbe, amikor a fehér (a jó) és a fekete (a rossz) mezője egyre ritkábban látszik egyértelműen, viszont a kettő közötti átmenet (azaz a szürke zóna, a fehér és fekete közötti átmenetek széles skálájával) mind jellemzőbbé válik. Az sem ritka, hogy egy jelenség, ami korábban a fekete tartományban volt, egyszer csak elkezd kiszürkülni, s bizonyos idő után fehérré válik (valamennyi dekriminalizációs folyamat ezt az utat járja végig).

Ehhez a változáshoz társul az az embereket mind gyakrabban érő élmény is, hogy a felettük gyakorolt kontroll több irányból hat, ám ezek egymásnak nincsenek alá-fölé rendelve, s nem ritkán – az elvárásokat tekintve – ellentétesek egymással. (Például egyik elvárást erősíti a morál, de gyengíti a rövidtávú anyagi érdek, a másikat épp fordítva: erősíti az anyagias motiváció, miközben szembemegy a morális értékkel.) Az nem kétséges, hogy a bűnözéskontroll megvalósítója formálisan továbbra is az állam. Kérdőjel csupán annak a mondatnak a végére tehető, hogy az emberek feletti kontroll-hierarchiában az állam vajon milyen ranghelyet foglal el. A globalizáció körülményei között nemcsak az kérdőjelezhető meg, hogy kié a tényleges kontroll, hanem az is, hogy ha a legfőbb kontroll nem az államé, akkor kié, s az államnak milyen lehetősége marad kontrollfeladatának érvényesítésére. A kérdésfeltevés legalábbis abban az esetben mindenképpen jogos, ha az állam kontrollszerepébe nem pusztán magát az ellenőrzést, hanem akaratának kikényszerítési lehetőségét is beleértendőnek tartjuk.¹⁸

17 Az ún. resztoratív igazságszolgáltatás a büntetőeljárásnak és a büntetésnek további célokat is tételez. Ezek azonban kívül esnek a kriminálpolitikán, ezért ehelyütt nem foglalkozom velük. Ez utóbbira lásd bővebben BARABÁS A. Tünde: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában*. Budapest: KJK-Kerszöv Kiadó, 2004.

18 Részletesen lásd IRK Ferenc: *Globális kockázatok – diszfunkcionális kriminálpolitika. Állam- és Jogtudomány*, 2002/3–4., 191–224. o.

Szinte már közhelynek tekinthető az az állítás, amely szerint a 2001. szeptember 11-én, a Világkereskedelmi Központ elleni merénylet átalakította a világ biztonságát. A földkerekség államai közötti problémák fontosabbakká váltak, mint az egyes államokon belüli konfliktusok.¹⁹ Ez nemcsak a terrorizmusra érvényes, hanem ezzel egyidőben előtérbe kerültek a kockázatok egyéb formái is, kezdve a környezeti gondoktól a népvándorlásokig.²⁰ Ezeknek a bűnözésre gyakorolt hatásait sem lehet a továbbiakban másodrendű kérdésekként kezelni. Ezért a globális világ fogalmának helyét egyre inkább a globális világ mozgásaival kapcsolatos elemzések veszik át.²¹ Számos globális hatás mind kapcsolatainkra, mind a helyi közösségek életére, mind morális és kulturális értékrendszereinkre minden korábbinál jelentősebb következményekkel bír. A nemzeti határokat átlépő különféle tevékenységek, kezdve az emberkereskedelemtől, a szexturizmuson át a számítógépes kapcsolatok legkülönfélébb megnyilvánulásaiig, a helyi viszonyokat mélyebben alakítják, mint azt sokan tudni vélik. Ennek főként a büntetésre és a szociális kontrollra gyakorolt hatását látszik célszerűnek alaposan elemezni. Ezt célozza a mobilitás kriminológiája („Criminology of mobilities”) művelésének elindítása, ami szoros összefüggést mutat az ún. második modernitás tanai köré csoportosított gondolatok kriminológiai elméletbe való átültetésével.²² Ennek a szemléletnek a gyökerei Ulrich Beck korábban már ugyancsak megemlített téziseiben lehetők fel, leginkább abban, hogy az államok elveszítették ellenőrzésüket a globális kockázatok felett.²³

19 *The 9/11 Report*. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. New York: Si Martin's Press, 2004, 517. o. Idézi AAS, Katja Franco: Analysing a world in motion. Global flows meet 'criminology of the other'. *Theoretical Criminology*, 11/2 (2007) 283–303. o., különösen 284. o.

20 Ezt 2011-ben tovább fokozták a korábban többé-kevésbé stabilnak látszó Észak-afrikai és Közel-keleti muszlim országokban – az ún. fejlett országok vezetőinek többsége számára teljesen váratlanul, s egyúttal láncreakciószerűen – kirobbant „forradalmi” események.

21 INDA, Jonathan Xavier – ROSALDO, Renato: Introduction: A World in Motion. In: INDA, Jonathan Xavier – ROSALDO, Renato (szerk.): *The Anthropology of Globalization: A Reader*. Massachusetts: Blackwell, 2002, 1–34. o. Idézi AAS, Katja Franco (2007); i. m. 284. o.

22 Az előzményeket lásd pl. HARVEY, David: *The Condition of Postmodernity*. Oxford: Blackwell, 1989; LASH, Scott – URRY, John: *Economies of Signs and Space*. London: Sage Publications, 1994; CASTELLS, Manuel: *The Rise of the Network Society*. Cambridge: Blackwell Publishers, 1996; BAUMAN, Zygmunt: *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. Idézi AAS, Katja Franco (2007); i. m. 284. o.

23 BECK, Ulrich: *The Terrorist Threat: World Risk Society Revisited*. *Theory, Culture and Society*, 19/4 (2002) 39–55. és 47. o. A Beck-tézisek elemzését részletesen lásd IRK Ferenc (2012); i. m.

ÖSSZEGEZÉS

■ A tisztánlátás ígérete (és igénye) nélkül a prognóziskészítés néhány bizonytalansági tényezőjére kénytelen vagyok felhívni a figyelmet. Kezdjük mindjárt egy fogalmi dilemmával. Amikor múltat jelenel, jelenidőben pedig különböző országokat, régiókat hasonlítunk össze, az első kérdés: mit akarunk mérni? Természetesen leggyakrabban a bűnözés alakulására vagyunk kíváncsiak. Ehhez többnyire bűncselekmény- és bűnelkövető (esetleg sértett) számokat hívunk „versenyre”. Ebben az esetben a számszerűségüket tekintve nagy sokaságokkal még csak-csak elboldogulunk. Vagyon elleni bűncselekményeknél van esélyünk arra, hogy viszonylag jól összehasonlítható halmazokat hozzunk létre.²⁴ Méginkább ez a helyzet az emberölések esetében. (Bár a levonható következtetések során ezúttal már igencsak nagy óvatossággal kell eljárunk, hiszen például a kulturális determináltság egy-egy országon belül különböző időszakokban, különböző országok egybevetése során pedig akár egyazon időszakon belül is – jórészt kodifikációs eltérésekre visszavezethetően – könnyen tévútra vihet bennünket.)

Leszögezhetjük tehát, hogy a számadatok még a legegyszerűbb tényállások megvalósításának összehasonlítása esetében sem bizonyulnak stabil változóknak, nemhogy a jövőre, de még a múltra és a jelenre vonatkozóan sem. A bűnügyi prognózisok tehát (erőteljesen vagy kevésbé jelentős mértékben, a torzítást szándékosan elkövetve vagy csak véletlenül megvalósítva) lényegében manipulált és a valóságot torzító adatbázisokkal dolgoznak. Ezért tartom igaznak, s mára vonatkoztatva továbbra is helytállónak Ágh Attila Pusztai László által idézett, több mint negyedszázaddal ezelőtti véleményét: „..... megismerhető-e a jövő? Még nem tudjuk, de az kétségtelen, hogy a hetvenes évek jövőkutatásainak ez nem sikerült.”²⁵

24 A mondat folytatható: e bűncselekmény-kategória mély elemzése (legyuk hozzá: már a kriminológia művelésének kezdetei óta) hozzásegít bennünket ahhoz, hogy felismerjük a társadalmi változások és a bűnözés közötti összefüggések számos lényegi elemét. Bővebben erről lásd KORINEK László: *Kriminológia*. II. rész. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. 170–177. o.

25 ÁGH Attila: *Globális kihívás*. Budapest: Magvető Kiadó, 1987. 272. o. Idézi PUSZTAI László (1987): i. m. 40. o.

Provokatív kérdésnek tűnhet, de talán mégis indokolt: valóban az imént felsorolt számadatok a bűnözés helyzetének és jövőbeli várható alakulásának legfontosabb mutatói? Globális méretekben – a különböző tettek társadalmi veszélyességének alakulását szem előtt tartva – egyre kevésbé ezek a mutatók fejezik ki egy-egy ország vagy régió biztonságának mértékét. Talán megkockáztatható az a kijelentés is, hogy már jelenidőben is részben máshová kellene a hangsúlyokat helyezni. Az evidenciák kora a társadalmi jelenségek most vizsgált területén is lejárt. A bűnözés jövőbeli alakulásának megbecsüléséhez ma már fontos volna (ha erre lehetőségünk nyílna) azt prognosztizálni, hogy a következő egy-két évtizeden belül mely cselekmények, magatartásformák és milyen időtávlatokban kerülnek kriminalizálásra és/vagy dekriminalizálásra. Vajon mely cselekmények minőségében bekövetkező változás éri el azt a szintet, amikor szükségessé válik velük szemben a büntetőjogi eszköztárral történő, tehát ultima ratio minőségű fellépés; vagy épp ellenkezőleg: a korábban deviánsnak tekintett egyes magatartásformák mikor válnak általánosan elfogadottá? Előbbire példa lehet a terrorizmus, ami nem elsősorban a cselekmények és az áldozatok számától lesz egy idő után elviselhetetlen, hanem amiatt, hogy ártatlan emberek széles körben bármikor és bárhol válhatnak arctalan fanatikusok áldozatává, ami a korábbi állapothoz képest nem elsősorban mennyiségi, hanem minőségi változást jelent. Utóbbira példaként megemlíthető akár a kábítószerhasználat széles körű elterjedtsége miatt bizonyos keretek közötti elfogadottá nyilvánítása, akár a jelenleg még jórészt az embercsempészet körébe kényszerített, azonban eltömegesedése folytán sem erkölcsi, emberiességi, sem praktikus megfontolásból oda már rég nem sorolható politikai és gazdasági migráció.²⁶ Mindazonáltal azt várhatjuk, hogy a közeli jövőben a latencia új minőségben fog felbukkanni. Ennek kezdete már ma észlelhető, ám a jelenség rendkívüli összetettsége okán ehelyütt részleteiben ki nem fejthető. Ezért csupán jelzésszerűen hívom fel a figyelmet arra, hogy a nemzetközi szakirodalomban megegyezés szerint a klímaváltozás gyűjtőfogalomba sorolt tettek és jelenségek okozói körében történő – elsősorban még csupán civil szervezetek általi – kutakodásokban nyilvánosságot kapó kártételekről van szó.

---

26 Erről részletesen lásd WINDT Szandra: A migráció jelene és jövője Európában és hazánkban 2012-2020. In: FINSZTER Géza (szerk.) [2013]: i. m. 72-85. o.

Mondandómat Pusztai László negyedszázaddal ezelőtt készült tanulmányának két idézetével zárom:²⁷

„Minden erre irányuló erőfeszítés ellenére sajnos biztosak lehetünk abban, hogy a bűnügyi prognózis belátható ideig nem lesz a bűnözés előre megírt története.”

„Ha ismereteink ahhoz nem is elegendők, hogy magas beváltsági fokú bűnügyi prognózisokat alapozzunk rájuk, ahhoz azonban igen, hogy

- többre vállalkozhassunk, mint találgatásokra,
- felismerjük prognózisunk korlátait, és
- a prognózisra alapozott intézkedések veszélyeit felbecsülhessük.”

---

27 PUSZTAI László (1990): i. m. 117. és 122. o.